

Věc C-347/21

Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce

Datum doručení:

4. června 2021

Předkládající soud:

Specializiran nakazatelen sad (Bulharsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

3. června 2021

Obžalovaný:

DD

Další účastník řízení:

Specializirana prokuratura

USNESENÍ

[omissis]

- 1 Předkládající soud neumí s jistotou posoudit, jaký je přesný obsah rozsudku ze dne 13. února 2020 ve věci C-688/18, ECLI:EU:C:2020:94, ohledně postupu k nápravě chyby vzniklé porušením práva obžalovaného na osobní přítomnost v trestním řízení, a zejména, zda musí být v přítomnosti obžalovaného prováděny dodatečné nebo opakované vyšetřovací úkony. Mimoto [si soud není jistý], zda lze toto právní řešení použít i v případě porušení práva obžalovaného na obhajobu advokátem.

Z tohoto důvodu je nezbytné požádat Soudní dvůr Evropské unie o rozhodnutí o předběžné otázce.

Skutkový stav

- 2 Proti DD byla vznesena obžaloba, že je společně s dalšími čtyřmi osobami členem organizované zločinecké skupiny, jejímž cílem je obohacování se protiprávním převáděním státních příslušníků třetích zemí (Bangladéš a Irák) do Bulharska, protiprávní pomoc při příjezdu a přijímání a poskytování úplatků v této

souvislosti, přičemž účastníky této skupiny jsou úřední osoby, protože tři obžalovaní, mezi nimi DD, jsou zaměstnanci „Granična policija“ (pohraniční policie) na letišti v Sofii, což je trestné podle čl. 321 odst. 3 bodu 2 ve spojení s odst. 2 nakazatelen kodeks (trestní zákoník, dále jen „NK“). Dále je mu kladeno za vinu, že za účelem získání majetkového prospěchu poskytl konkrétním osobám – MM a RB – pomoc k nedovolenému vstupu, což je trestné podle čl. 281 odst. 2 NK.

- 3 K soudnímu jednání konanému dne 15. října 2020 se dostavil obžalovaný DD a jeho obhájce, advokát VV. Byl proveden výslech několika svědků, mezi jinými svědka č. 263, jehož totožnost byla utajena. Advokát VV měl možnost pokládat svědkovi otázky. Z důvodu pokročilého času byl výslech svědka odložen na jiný den, na 30. listopadu 2020.
- 4 Dne 27. listopadu 2020 byla doručena žádost advokáta VV o změnu termínu soudního jednání, v níž uváděl, že po onemocnění koronavirem dosud není zcela zdrav.
- 5 Během soudního jednání konaného dne 30. listopadu 2020 požádal obžalovaný DD o odročení jednání z důvodu nepřítomnosti svého advokáta. Soud přesto jednal a pokračoval ve výslechu svědka č. 263.

Soud připustil, že tím byla porušena práva obžalovaného DD na zastoupení advokátem; mimoto bylo porušeno právo advokáta VV na přítomnost na soudním jednání a jeho účast na něm. Nehledě na tyto skutečnosti soud rozhodl, že ve výslechu svědka je nutno pokračovat tím, že ostatní účastníci řízení budou mít možnost položit svědkovi otázky. Soud zároveň konstatoval, že svědek bude předvolán na následující soudní jednání, aby mu advokát VV mohl položit otázky. Soud vycházel z toho, že tímto napraví nepříznivý účinek provádění výslechu dne 30. listopadu 2020 v nepřítomnosti advokáta VV. Odvolával se přitom na rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci C-688/18.

Výslech svědka č. 263 pokračoval, přičemž přítomní účastníci řízení pokládali otázky. Opis protokolu byl zaslán advokátovi VV. Další termín soudního jednání byl nařízen na 18. prosinec 2020.

- 6 Dne 4. prosince 2020 předložil advokát VV kopii dokladu o pracovní neschopnosti, který prokazoval, že nebyl schopen se dostavit k soudnímu jednání dne 30. listopadu 2020.
- 7 Dne 10. prosince 2020 předložil advokát VV dokument, který prokazoval, že obžalovaný DD onemocněl v důsledku nákazy koronavirem. Požádal o změnu termínu soudního jednání.

Dne 15. prosince 2020 předložil advokát VV dokument, který osvědčoval jeho další zdravotní problémy, jakož i další doklad o onemocnění obžalovaného DD. Požádal o změnu termínu soudního jednání.

- 8 I přesto se soudní jednání dne 18. prosince 2020 konalo. Soud znovu upozornil na skutečnost, že je nutno vyslechnout předvolaného svědka JR, přičemž advokát VV a obžalovaný DD budou mít možnost položit mu otázky během dalšího soudního jednání. Soud se znovu odvolával na rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci C-688/18.

Toto rozhodnutí soudu bylo dalšími advokáty vzato na vědomí se značnou kritikou.

Svědka JR byl vyslechnut. Opis protokolu byly zaslány obžalovanému DD a advokátovi VV.

- 9 Další soudní jednání se konalo dne 11. ledna 2021. Na toto jednání se dostavil obžalovaný DD a advokát VV.

Advokát VV kritizoval rozhodnutí soudu uskutečnit jednání dne 30. listopadu 2020 a 18. prosince 2020 a uvedl, že byla porušena práva obhajoby. Soud podle jeho názoru nesprávně vyložil unijní právo a konkrétně rozsudek Soudního dvora ve věci C-688/18. Kromě toho se tento rozsudek týká nepřítomnosti obžalovaného, nikoliv však nepřítomnosti obhájce. Navíc se odkazuje na vnitrostátní ustanovení, které připouští jednání v nepřítomnosti obžalovaného a jeho advokáta, zatímco bulharský právní řád toto zakazuje. Směrnice dále stanoví minimální standardy, zatímco vnitrostátní standard poskytuje silnější záruky.

Na tyto námitky soud shledal, že skutečně není jisté, zda lze závěry týkající se ochrany práva obžalovaného na osobní přítomnost, k nimž dospěl Soudní dvůr v rozsudku ve věci C-688/18, použít i ve vztahu k advokátovi. Soud konstatoval, že práva obžalovaného DD a advokáta VV na osobní přítomnost na soudním jednání dne 30. listopadu 2020 a 18. prosince 2020 byla porušena, a zastával názor, že toto porušení lze napravit dodatečným výsledkem svědka. Nesouhlasil přitom s tvrzeními obhajoby, že vnitrostátní právo nabízí vyšší úroveň ochrany, a použití unijního práva je proto vyloučeno.

Soud rozhodl, že je nutno provést dodatečný výslech svědka č. 263 a svědka JR za přítomnosti advokáta VV a obžalovaného DD a následně je nutno zjistit, zda a do jaké míry bylo porušení napraveno.

- 10 Oba svědci byli vyslechnuti při soudním jednání konaném dne 22. února 2021. Obžalovaný DD i advokát VV byli osobně přítomni a mohli jim pokládat otázky.

Obžalovaný DD žádné otázky nepoložil a advokát VV položil otázky pouze svědkovi JR. Výslovně uvedl, že svědkovi č. 263, jehož totožnost byla utajena, nebude žádné otázky pokládat.

Po tomto vyjádření pokračoval výslech svědka č. 263 čtením jeho výpovědi z předsoudní fáze řízení. Další účastníci řízení a soud mu pokládali otázky, obžalovaný DD a advokát VV však nikoliv. Oba uvedli, že nemají žádné otázky.

- 11 Během tohoto jednání opakoval soud otázku, zda advokát VV považuje porušení práva na osobní přítomnost (svou a obžalovaného), k němuž došlo při soudním jednání konaném dne 30. listopadu 2020 a 18. prosince 2020 provedením výslechu svědka JR a svědka č. 263, za napravené.

Advokát VV i nadále trval na tom, že toto porušení není napraveno, protože protiprávní procesní úkon nemůže mít právoplatné účinky. Měl za to, že použitelné důkazy lze získat pouze za přítomnosti všech zúčastněných. Z tohoto důvodu může být toto porušení napraveno pouze opakováním výslechů svědka č. 263 a svědka JR k otázkám položeným během soudního jednání dne 30. listopadu 2020 a 18. prosince 2020.

- 12 Soud uvedl, že s ohledem na složitost této otázky o ní rozhodne později. Avšak vzhledem k tomu, že soud má za to, že sám nemůže dospět k přesvědčivé odpovědi, rozhodl se předložit Soudnímu dvoru Evropské unie žádost o rozhodnutí o předběžné otázce.

- 13 Unijní právo

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody (Úř. věst. 2013, L 294, s. 1) (dále jen „směrnice 2013/48“).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/343 ze dne 9. března 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce neviny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem (Úř. věst. 2016, L 65, s. 1) (dále jen „směrnice 2016/343“).

Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. února 2020 ve věci C-688/18, ECLI:EU:C:2020:94.

Vnitrostátní právo

- 14 Článek 55 nakazatelno-procesualen kodeks (trestní řád, dále jen „NPK“) stanoví:

„Obviněný má následující práva: [...] účastnit se trestního řízení [...] mít obhájce“.

Článek 99 NPK stanoví:

„Obhájce má tato práva: [...] účastnit se trestního řízení“.

Článek 271 odst. 2 NPK stanoví:

„Jednání soudu musí být odročeno, jestliže se nedostaví tyto osoby:

[...]

2. obžalovaný [...]

3. obhájce [...]"

Jednání v nepřítomnosti obžalovaného je přípustné pouze v případě, že obžalovaného nelze dohledat nebo že vyjádří svůj souhlas při plné znalosti skutkového stavu (čl. 269 odst. 3 NPK). Je-li ve věci jednáno v nepřítomnosti obžalovaného, je obhajoba advokátem nezbytně nutná (čl. 94 odst. 1 bod 8 NPK).

Tato ustanovení vnitrostátního zákona platí pro celé řízení před soudem, nejen pro jeden jediný termín jednání.

- 15 Podle vnitrostátního práva je dokazováním (v projednávané věci: výpověď svědka) za nepřítomnosti obžalovaného a jeho advokáta porušováno právo obžalovaného na osobní přítomnost a na advokáta.
- 16 Je nesporné, že tuto procesní vadu lze napravit pouze tehdy, jsou-li tito svědci znovu předvoláni a obžalovaný a jeho advokát mají možnost položit jim otázky.

Vnitrostátní právo však výslovně neupravuje, jaké povahy je tento nový výslech svědka, zejména zda se jedná o dodatečný, nebo opakovaný výslech.

Při dodatečném výslechu zůstává význam výpovědi, kterou tito svědci učinili v nepřítomnosti obžalovaného a jeho advokáta, zachován. Důvodem je to, že tato výpověď byla učiněna v odpověď na otázky dalších přítomných účastníků řízení. V případě nového výslechu svědka jsou předtím nepřítomný obžalovaný a předtím nepřítomný obhájce přítomni a mohou pokládat otázky. Díky tomu mohou obsáhle uplatnit své právo na osobní přítomnost a právo na obhajobu advokátem.

V případě opakovaného výslechu pozbývá výpověď, kterou tito svědci učinili v nepřítomnosti obžalovaného a jeho advokáta, svého významu. Důvodem je to, že výpověď byla učiněna v nepřítomnosti obžalovaného a jeho obhájce. V případě nového výslechu svědků musí své otázky pokládat nejen předtím nepřítomný obžalovaný a předtím nepřítomný obhájce, nýbrž i další účastníci řízení musí nehledě na svou přítomnost při předchozím výslechu znovu položit své otázky.

- 17 Vnitrostátní právo otázku, zda má být proveden dodatečný, nebo opakovaný výslech, výslovně neupravuje. Existují však skutečnosti naznačující, že naprosto postačuje provedení dodatečného výslechu.

Článek 348 odst. 3 bod 1 NPK stanoví:

„Porušení procesních pravidel je závažné, jestliže:

1. vedlo k omezení procesních práv účastníků a nebylo napraveno“.

V případě, že je nutno vycházet z opakovaného výsledku, pozbývá původní výsledek svého právního významu. Z tohoto důvodu k němu nemůže soud při svém rozhodování přihlížet. Takový výsledek, který nemá právní význam, proto nemá za následek omezení procesních práv účastníků.

Je-li nutno vycházet z dodatečného výsledku, pak si první výsledek zachovává svůj právní význam. Tento výsledek byl proveden v nepřítomnosti obžalovaného a obhájce, a vedl proto k omezení jejich procesních práv. Novým výsledkem stejného svědka, v němž mohou obžalovaný a jeho obhájce pokládat svědkovi otázky, je porušení procesních pravidel napraveno.

Z tohoto pohledu platí čl. 348 odst. 3 bod 1 NPK ohledně skutkového stavu původního řízení pouze pro dodatečný, a nikoliv pro opakovaný výsledek. Ten vyžaduje určitou kvalitu nového výsledku týchž svědků, která spočívá v tom, že obžalovaný a jeho advokát, kteří nebyli při předchozím výsledku přítomni, mají možnost pokládat otázky. Je-li tato možnost poskytnuta, je předchozí porušení napraveno.

18 Předběžné otázky

Je právo na osobní přítomnost obžalovaného podle čl. 8 odst. 1 ve spojení s čl. 10 odst. 1 a bodem 44 odůvodnění směrnice 2016/343 dodrženo, jestliže byl na samostatném soudním jednání proveden výsledek svědka v nepřítomnosti obžalovaného, nicméně obžalovaný měl při následujícím soudním jednání možnost položit tomuto svědkovi otázky, prohlásil však, že žádné otázky nemá, nebo je k dodržení práva na osobní přítomnost nezbytné úplné opakování tohoto výsledku, včetně opakování otázek dalších účastníků řízení, kteří byli přítomni prvnímu výsledku?

Je právo na obhajobu obhájcem podle čl. 3 odst. 1 ve spojení s čl. 12 odst. 1 směrnice 2013/48 dodrženo, jestliže na dvou samostatných soudních jednáních byly provedeny výsledky dvou svědků v nepřítomnosti advokáta, ten však měl při následujícím soudním jednání možnost položit oběma svědkům otázky, nebo je pro dodržení práva na obhajobu obhájcem nezbytné, aby tyto oba výsledky, včetně otázek dalších účastníků řízení z prvního výsledku, byly v plném rozsahu opakovány a navíc byla advokátovi, který byl oběma předchozím jednáním nepřítomen, poskytnuta možnost pokládat otázky?

Odůvodnění žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

19 K první otázce:

V rozsudku ve věci C-688/18, ECLI:EU:2020:94, Soudní dvůr v bodech 47 a 48 uvádí, že se nejedná o porušení práva obžalovaného na osobní přítomnost, pokud sice nebyl přítomen na soudním jednání, následně však byly úkony provedené v jeho nepřítomnosti zopakovány v jeho přítomnosti.

S ohledem na výše uvedené není jasné, jaký význam přikládá Soudní dvůr požadavku opakování těchto úkonů. Přesněji, zda je nezbytné opakovat celý výslech (což by znamenalo, že dříve přítomní účastníci řízení, kteří již položili své otázky, musí tyto otázky položit znovu a poté může své otázky položit předtím nepřítomný obžalovaný), nebo zda je nutno opakovat výslech pouze s ohledem na ochranu práv nepřítomného obžalovaného (to by znamenalo, že předtím nepřítomný obžalovaný bude mít možnost položit otázky).

Soudní dvůr na jedné straně hovoří v bodě 47 o „dodatečném výslechu svědka“ („further examination“, „l’audition supplémentaire“), což naznačuje, že předchozí výslech si zachovává svou platnost.

Na druhé straně Soudní dvůr v bodě 48 hovoří o tom, že „úkony [...] byly zopakovány“ („has had repeated ... the steps“, „la réitération“), což naznačuje, že předchozí výslech svou platnost pozbývá.

Navíc Soudní dvůr ve výroku uvádí: „uvedené úkony zopakoval, zejména provedením dodatečného výsledku svědka“ („to repeat those steps, in particular by conducting a further examination“, „a réitérer lesdits actes, notamment en procédant à l’audition supplémentaire“). Z toho vyplývá, že Soudní dvůr spojuje zopakování zcela jednoznačně s dodatečným výslechem. Stejně tak zůstává nejasné, jaký význam Soudní dvůr přikládá použitým pojmům, protože podle vnitrostátní právní terminologie jsou „opakování výslech“ a „dodatečný výslech“ dva různé pojmy, které se vzájemně vylučují.

- 20 Cílem první otázky tedy je vyjasnit, zda provedení „dodatečného výslechu“ vyhovuje ustanovení čl. 10 odst. 1 směrnice 2016/343, nebo zda musí být proveden „opakování výslech“ (viz výše bod 16), aby bylo možno považovat porušení práva obžalovaného být osobně přítomen na jednání podle čl. 8 odst. 1 směrnice 2016/343 za účinně napravené.
- 21 Je nutno zmínit bod 44 odůvodnění směrnice 2016/343, který konkretizuje obsah požadavku „přiměřené a účinné právní ochrany“.

Musí být „přiměřená a účinná právní ochrana“ chápána tak, že obžalovaný nepřítomný na předchozím soudním jednání musí mít možnost položit své otázky, nebo že tato možnost musí být poskytnuta všem účastníkům řízení, včetně těch, kteří byli předchozímu soudnímu jednání přítomni?

Zejména: Platí tato právní ochrana pouze pro účinky na okruh práv obžalovaného, jehož právo na osobní přítomnost bylo porušeno, protože pouze ten musí být „uveden[...] do stejného postavení, v němž by se nacházel[...] v případě, že by k porušení nedošlo“ (bod 44 odůvodnění)? Nebo tato právní ochrana platí rovněž pro účinky na okruh práv dalších účastníků řízení, jejichž právo na osobní přítomnost porušeno nebylo?

- 22 Pro upřesnění: Při provádění „dodatečného výslechu“ (viz výše bod 16) mohou další účastníci, kteří byli přítomni při předchozích soudních jednáních, rovněž

pokládat otázky, jedná se však o nové otázky, a nikoliv o opakování dřívějších, již položených otázek. Tyto nové otázky jsou výrazem jejich práva na součinnost v řízení a nejsou výrazem „přiměřené a účinné právní ochrany“ při porušení tohoto práva.

Poté, co advokát VV v původním řízení ukončil své dotazování svědka č. 263 a obžalovaný DD prohlásil, že nemá žádné otázky, pokládali další účastníci řízení svědkovi řadu nových otázek v souvislosti s běžným postupem řízení, totiž se čtením výpovědi svědka č. 263 z předsoudní fáze (viz výše bod 10). Řešení formou „dodatečného výsledku“ jako účinné právní ochrany podle toho nevede k tomu, že další účastníci řízení již nemohou položit svědkovi nové, dodatečné otázky.

23 Ke druhé otázce:

Ta zní stejně jako první otázka, týká se však práva na přístup k obhájci podle čl. 3 odst. 1 směrnice 2013/48. Je mimo pochybnost, že toto právo bylo v původním řízení porušeno, protože se dvě soudní jednání, dne 30. listopadu 2020 a 18. prosince 2020 (kdy byl prováděn výslech obou svědků), konala v nepřítomnosti advokáta VV, což vedlo k tomu, že nebylo vykonáno právo obžalovaného DD na obhajobu advokátem.

Vyvstává proto otázka, jaká je podstata účinné právní ochrany podle článku 12 směrnice 2013/48, totiž zda je k tomu nezbytné provést „dodatečný výslech“, nebo „opakovaný výslech“ obou svědků (viz výše bod 16).

Zejména je nejisté, zda pro dodržení práva obžalovaného DD na obhajobu advokátem VV postačovalo, že ten měl na novém soudním jednání dne 22. února 2021 možnost pokládat otázky oběma svědkům, nebo zda bylo na novém soudním jednání kromě jeho dotazů položených svědkům zapotřebí, aby další účastníci řízení (zbývající čtyři obžalovaní a jejich advokáti) zopakovali své otázky položené již během soudního jednání konaného dne 30. listopadu 2020 a 18. prosince 2020.

Výše uvedené platí také ohledně této otázky.

24 Nezbytnost odpovědi Soudního dvora

Námítky advokáta nesmí zůstat nezohledněny. Rozsudek Soudního dvora ve věci C-688/18 skutečně ponechává prostor pro různý výklad a týká se pouze práva obžalovaného na osobní přítomnost, nikoliv však práva jeho advokáta na součinnost v řízení.

Předkládající soud by proto po zodpovězení svých otázek Soudním dvorem měl jistotu, zda svými procesními úkony provedenými v původním řízení dne 22. února 2021 s dostatečnou účinností napravil porušení [práv] obžalovaného DD a jeho advokáta VV na přítomnost v trestním řízení a přiměřenou součinnost, nebo zda ochrana jejich práv naopak požaduje, aby byl proveden nový výslech obou

svědků, při němž musí být znovu položeny otázky, které ostatní účastníci řízení položili během soudních jednání konaných dne 30. listopadu 2020 a 18. prosince 2020.

[*omissis*]

PRACOVNÍ DOKUMENT